

## วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ

### นิเวศประชาธิปไตยดิจิทัลเพื่อสังคมยุคใหม่

The environment of digital democracy for the future society

วิภาพรรณ วงษ์สว่าง<sup>๑</sup> และ เปรมปัทม พลิตผลการพิมพ์<sup>๑</sup>

Wipaphan Wongsawang<sup>a1</sup> and Prempapat Plittapolkarnpim<sup>a</sup>

<sup>๑</sup>ยังฟิล์ม

<sup>a</sup>YoungfilmTH

#### บทคัดย่อ

การศึกษาในส่วนนี้มีความมุ่งหมายที่จะสำรวจการนำนวัตกรรมประชาธิปไตยดิจิทัลเพื่อสังคมยุคใหม่ โดยได้รวบรวมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อประมวลผลและวิเคราะห์ให้เห็น มิติ โอกาส และข้อพึงระวังจากตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นในอดีต โดยหวังว่าภาพรวมชุดนี้จะทำให้ผู้ที่สนใจศึกษา นำไปพัฒนาศักยภาพของ **ประชาธิปไตยเชิงปริมาณ** ที่มีอยู่แล้วให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น และมีจินตนาการต่อ **ประชาธิปไตยเชิงคุณภาพและการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพลเมือง** ในฐานะระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งหมดเป็นองค์รวม ผู้เขียนใช้วิธีเปรียบเทียบระบบนิเวศดังกล่าวนี้เป็น “ป่าดิจิทัล” ซึ่งมีระบบนิเวศย่อย ๆ ทั้ง 4 ระบบ ได้แก่ ระบบนิเวศทางการสื่อสาร, ระบบนิเวศของข้อมูล, ระบบนิเวศของโครงข่ายอำนวยความสะดวก และระบบนิเวศของกระแสอำนาจ ซึ่งทุกระบบนิเวศส่งผลต่อพลวัตในการชิงตำแหน่ง “เจ้าป่า” ซึ่งเหตุการณ์ใน ป่าดิจิทัลนั้น เปิดโอกาสให้ลองผิวดลองถูอย่างมองเห็นได้ และมีพยานจำนวนมาก ในขณะที่ป่าอำนาจ แบบเดิมจะไม่อนุญาตให้เรารับรู้ความผิดพลาดและมีเพียงเรื่องราวของผู้ชนะเท่านั้นที่ถูกเขียน กรณีศึกษาที่ นำเสนอต่อไปนี้ จึงเป็นบันทึกความพยายามของผู้ศึกษาที่จะบันทึกการเข้ามาของระบบนิเวศดิจิทัลกับการ เมืองไทยในปีเลือกตั้ง พ.ศ. 2562 ซึ่งดูแล้วอยู่ในภาวะลองผิวดลองถู แต่ไม่ว่าผลลัพธ์จะออกมาอย่างไร ก็หวัง ว่าการรวบรวมนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจพัฒนาโครงการใหม่ ๆ บนแพลตฟอร์มออนไลน์ จะได้คำนึงถึงตัว แปรต่าง ๆ ที่เป็นไปได้อย่างรอบด้าน และรอบคอบ

**คำสำคัญ:** ประชาธิปไตย; ออนไลน์; การมีส่วนร่วมของพลเมือง; ยุคดิจิทัล; การเมือง

<sup>1</sup>Corresponding author, E-mail address: prempapat.p@gmail.com

## Abstract

This article aims to explore how digital transformation could involve in Thailand's political scenario. It collects the sample of experiences within Thailand and the global to show layers, opportunities, and awareness from experience. The authors compare this digital environment as a digital jungle with four systems: communication, information, network facilitation, and the power dynamic within the system. Each of the online situations creates impacts on the status quo, in which countless people from different generations witness every mistake. Meanwhile, the offline jungle won't allow people to see an error. In the given examples, we hope that our collected information could help those who want to develop quantitative democracy while having the ambition to endorse a participatory culture in politics, as the whole environment. So we could improve the desired political mechanism with a rounded perspective and circumspectly.

**Keywords:** Democracy; Online; Participation; Digital Era; Politics

## บทนำ

ในรอบปีที่ผ่านมาเราอาจจะได้ยินการพูดถึงนวัตกรรมล้ำ ๆ เช่น การฝังชิปในข้อนิ้วของพนักงานบริษัท แทนบัตรประจำตัวพนักงาน การติดกล้องวงจรปิดเพื่อตรวจจับใบหน้าของคนที่ได้ผ่านไปผ่านมา ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งทีนวัตกรรมจะเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่รัฐในการดูแลความเรียบร้อยของประชากร แต่ในบทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่คำถามว่า **"จะเป็นอย่างไรหากนวัตกรรมถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพิ่มพลังให้ภาคประชาชนพึ่งพาตัวเองได้มากขึ้น"** ตัวอย่างเช่น ทำอย่างไรให้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลในทางอำนาจได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการตัดสินใจสาธารณะที่สำคัญโดยใช้ต้นทุนน้อยลง ผ่านการเลือกผู้แทนในพรรคการเมือง การจัดทำงบประมาณท้องถิ่น การให้ความคิดเห็นต่อนโยบายที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง ซึ่งสามารถทำได้และมีคนทำไปแล้วในนานาประเทศ

ความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 นี้ กระตุ้นให้สังคมไทยมีจินตนาการต่อการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยในรูปแบบใหม่ ๆ ที่มากกว่าการออกไปเลือกตั้งสี่ปีครั้ง ความตื่นตัวนี้สะท้อนผ่านการก่อตั้งสำนักนวัตกรรมประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า การจัดประกวดนวัตกรรมประชาธิปไตยระดับนักเรียนนักศึกษาโดยรัฐสภา ไปจนถึงการที่พรรคการเมืองใหม่ประกาศใช้นวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนกิจกรรมภายในพรรค (ประชาธิปไตยทางตรง พรรคกลาง, การทำ Primary Vote บนแพลตฟอร์มพรรคอนาคตใหม่, การทำ Primary Vote หยั่งเสียงหัวหน้าพรรคในแอปพลิเคชันของพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคอื่น ๆ)

การศึกษาในส่วนนี้มีความมุ่งหมายที่จะสำรวจการนำนวัตกรรมประชาธิปไตยดิจิทัลเพื่อสังคมยุคใหม่ โดยได้รวบรวมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อประมวลผลและวิเคราะห์ให้เห็น

มิติ โอกาส และข้อพึงระวังจากตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นในอดีต โดยหวังว่าภาพรวมชุดนี้จะทำให้ผู้ที่สนใจศึกษา นำไปพัฒนาศักยภาพของ **ประชาธิปไตยเชิงปริมาณ** ที่มีอยู่แล้วให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น และมีจินตนาการต่อ **ประชาธิปไตยเชิงคุณภาพและการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพลเมือง** ในฐานะระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งหมดเป็นองค์รวม โดยผู้เขียนใช้วิธีเปรียบเทียบระบบนิเวศนี้เป็น “ป่าดงดิบ” ซึ่งมีระบบนิเวศย่อย ๆ ของตัวเองให้ทำความรู้จัก และในขณะเดียวกัน ก็มีพลวัตในการชิงตำแหน่งเจ้าป่าด้วย

แม้ตัวอย่างที่ยกมาจะนำเสนอในบทความ และมีส่วนหนึ่งที่นำเสนอข้อควรระวังของการใช้อำนาจรูปแบบใหม่ ๆ แต่ที่ยกตัวอย่างได้ก็เพราะเหตุการณ์ในป่าดงดิบเปิดให้ลองผิดลองถูกอย่างมองเห็นได้และมีพยานจำนวนมาก ในขณะที่ป่าอำนาจแบบเดิมจะไม่อนุญาตให้เราได้รับความผิดพลาดและมีเพียงเรื่องราวของผู้ชนะเท่านั้นที่ถูกเขียน กรณีศึกษาที่นำเสนอจึงไม่ได้หมายความว่า “ไม่ดี” แต่เป็นความพยายามของผู้ศึกษาที่จะบันทึกกระแหว่งการเรียนรู้ลองผิดลองถูก เพื่อให้ผู้ที่สนใจพัฒนาโครงการใหม่ ๆ ได้คำนึงถึงตัวแปรต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และรอบคอบ

## ระบบนิเวศในป่าดงดิบ

ในการที่จะทำความรู้จักกับระบบนิเวศในป่าดงดิบ ผู้เขียนจะเริ่มให้ทำความรู้จักจากระบบนิเวศที่ประกอบเป็นประสบการณ์ทางประชาธิปไตยของประชาชน 1 คน ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม โดยผู้เขียนได้จำแนกจากประสบการณ์เป็น 4 ระบบนิเวศย่อย ดังต่อไปนี้

### 1. ระบบนิเวศทางการสื่อสาร

ในการที่คนหนึ่งคนจะตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้สักเรื่อง คนนั้นจะต้องมีข้อมูล ความเชื่อ หรือความรู้สึกมาประกอบการตัดสินใจ เช่น เรามั่นใจขึ้นเมื่อได้พูดคุยกับผู้แทนโดยตรง เราตัดสินใจจากการฟังบทสนทนาของคนในชุมชน เราฟังหรืออ่านจากนักวิเคราะห์ที่เราให้ความเชื่อถือ ไม่ว่าจะจากแหล่งข้อมูลใดก็ตาม ข้อมูลและคนจะต้องมาพบกันที่ **จุดนัดพบทางการสื่อสาร** ซึ่งอาจเป็นการได้ยิน ได้เห็น ได้ฟัง อย่างตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ

การจัดประเภทจุดนัดพบในทางสื่อ นิยมจัดด้วยการสื่อสารทางเดียวหรือเป็นการสื่อสารที่โต้กลับได้ เช่น วิทยุรัฐสภา โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อที่สื่อออกไปอย่างเดียว ในขณะที่สื่อที่ไม่เป็นทางการอย่างเว็บไซต์ บล็อก โซเชียลมีเดีย ซึ่งอนุญาตให้เราโต้ตอบได้เพียงเล็กน้อย ผ่านการกดไลค์ กดแชร์ ส่งต่อความคิดเห็น จนได้ออกมาเป็นตัวเลขชุดหนึ่งที่เราสามารถประเมินความรู้สึกของผู้รับสาร ไปจนถึงสื่อที่เปิดโอกาสให้เราพูดคุยต่อยอดได้อย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น

แต่ในทางคุณภาพของการวิเคราะห์และจัดการต่อเหตุการณ์ มาตรวัดที่น่าสนใจมาจากการจัดการความเสี่ยงและการเขียนโปรแกรม แบ่งเป็นการวิเคราะห์แบบ **Reactive/ Proactive / Predictive (สะท้อนอดีตเห็นปัจจุบัน, มุ่งอนาคต, ประเมินอนาคต)** ซึ่งหากใช้มาตรวัดนี้มาตีความ จะหมายความว่า บางครั้งการสื่อสารที่มีปริมาณมากในโลกโซเชียล เช่น “ขึ้นอันดับหนึ่งในทวิตเตอร์” อาจเป็นการสื่อสารเพื่อสะท้อนอดีต

เฉย ๆ หากต้องการนำมาสร้างประโยชน์เชิงมุงอนาคตหรือประเมินอนาคต จะต้องมีการจัดการและการเตรียมการแบบหวังผลมากกว่านั้น

ตัวอย่างเช่น (ZOCIAL EYE, 2018) ของบริษัท Wisesight เป็นเครื่องมือที่ทำให้องค์กรเห็นว่าตอนนี้คนบนโลกออนไลน์กำลังคุยเรื่องอะไร ในปริมาณมากน้อยขนาดไหน มีทั้งบริการแบบเสียเงินที่ปรับให้ตรงกับความต้องการขององค์กรและให้บริการฟรีผ่าน Trend เครื่องมือเหล่านี้ทำให้เราเห็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น (Reactive) และสามารถนำไปออกแบบเป็นแคมเปญเพื่อกระตุ้นให้เกิดผลลัพธ์บางอย่างได้ (Proactive) ไปจนถึงประเมินอนาคตได้หากประกอบกับความสามารถของผู้เชี่ยวชาญ (Predictive)

## 2. ระบบนิเวศของข้อมูล

จะเห็นได้ว่า ข้อมูลมีจำนวนมหาศาล ถ้าวางไว้เฉย ๆ ข้อมูลก็จะไม่มีค่า และถ้านำมาใช้อย่างเหมาะสมก็อาจจะมีค่ามาก ดังนั้นแล้วในอนาคต “นักวิเคราะห์/นักสืบทางข้อมูล” จะกลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencers) ไม่แพ้ผู้ประกาศข่าวในยุคก่อน แต่ในขณะเดียวกันข้อมูลก็ไม่ใช่ว่าจะจริงในตัวเอง และมีอคติที่เกิดจากการอ่านข้อมูลได้ เช่น

**อคติจากการเรียงลำดับข้อมูล :** ถ้าเราหาข้อมูลบน Google ซึ่งมีการแสดงผลข้อมูลจากบนลงล่าง ข้อมูลที่ถูกนำเสนอในลำดับบน ๆ ก็จะถูกเห็นมากกว่าข้อมูลที่อยู่ด้านล่างหรืออยู่หน้าท้าย ๆ หรือการเรียงลำดับอย่างปราศจากบริบท เช่น เรียงลำดับสายการบินที่แนะนำตามลำดับตัวอักษร ก็มีโอกาสที่ American Airlines (ขึ้นต้นด้วยตัวอักษร A) จะมีโอกาสมากกว่า British Airlines (ขึ้นต้นด้วยตัวอักษร B) การเรียงลำดับนี้อาจส่งผลต่อยอดขาย หรืออาจส่งผลต่อยอดการลงเสียงเลือกผู้แทน (Friedman & Nissenbaum, 1996)

**อคติจากความเข้าใจที่ผิดว่ามนุษย์มีขั้นตอนการทำงานที่เหมือนกัน :** มีกรณีโปรแกรมตรวจจับการลอกงาน (Plagiarism) ใช้ระบบอัตโนมัติเปรียบเทียบความคล้ายของข้อความที่นักศึกษาเขียนเทียบกับคลังวิทยานิพนธ์ในระบบ ที่นี้โปรแกรมที่ว่าตรวจพบงานของนักเรียนที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ได้มากกว่านักเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษมาตั้งแต่เกิด เหตุเพราะ คนที่ใช้ภาษาใดภาษาหนึ่งมาตั้งแต่เกิดจะรู้วิธีดัดแปลงข้อความให้ไม่ซ้ำกับต้นฉบับได้มากกว่าคนที่มาเรียนภาษาที่หลัง (และมีสิทธิที่จะเขียนในรูปแบบที่คล้ายกับรูปแบบมาตรฐานมากกว่า) - ในกรณีนี้เราอาจบอกว่า “อย่างน้อยก็ตรวจจับการโกงได้” แต่ก็หมายความว่า เราพึงพอใจที่จะเข้มงวดกับคนกลุ่มหนึ่งมากกว่าคนอีกกลุ่ม หรือพึงพอใจกับการเลือกปฏิบัติ นั่นเอง

**อคติขยายปริมาณ :** ครั้งหนึ่งโปรแกรมประเมินโอกาสก่ออาชญากรรมล่วงหน้า (PredPol) ในเมืองโอคแลนด์ แคลิฟอร์เนีย แนะนำให้เพิ่มตำรวจในชุมชนคนผิวสี โดยมีพื้นฐานการตัดสินใจจากสถิติอาชญากรรมที่ถูกรายงานโดยสาธารณะ ซึ่งแบบจำลองของโปรแกรมจะคำนวณจากจำนวนครั้งที่รถตำรวจปรากฏ แต่ไม่ได้คำนวณว่าตำรวจทำอะไรจริง ๆ กลุ่ม The Human Rights Data Analysis Group (2019) (Grillo, 2016) ได้สำรวจและให้ความเห็นว่าโปรแกรมนี้นำไปสู่การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติมากขึ้น เพราะยิ่งเพิ่มตำรวจเข้าไป ก็

ยิ่งถูกตีความว่ามีอาชญากรรมมากขึ้น และโปรแกรมก็จะแนะนำให้เพิ่มตำรวจมากขึ้น ทำให้พื้นที่นั้นมีบรรยากาศที่ตึงเครียดมากขึ้นและไม่เป็นมิตรต่อผู้อยู่อาศัยจากปริมาณตำรวจที่เยอะเกินความจำเป็น

**ไม่มีข้อมูลเลย หรือจำนวนข้อมูลไม่สมดุลกัน ก็เป็นปัญหา** ตัวอย่างเช่น สถิติการใช้ประกันภัยจากประวัติอุบัติเหตุในอดีต อาจไม่มีข้อมูลของคนกลุ่มน้อยหรือคนชายขอบ ซึ่งหากการตัดสินใจเรื่องสำคัญของคนชายขอบมาจากการตัดสินใจจากข้อมูลที่มีอยู่เดิมนั้น ก็ยิ่งส่งเสริมให้คนที่ไม่ถูกบันทึกตกอยู่ในภาวะล่องหน หรือต่อให้มีข้อมูลของทุกฝ่ายแต่มีปริมาณข้อมูลไม่เท่ากัน ก็มีโอกาที่จะเกิดภาวะแบ่งขั้วทางข้อมูล (Polarization) ขึ้นอยู่ดี

**ข้อมูลเท็จเป็นส่วนหนึ่งของภาวะแบ่งขั้วทางข้อมูล** ในปัจจุบันเราตื่นตัวเรื่องข้อมูลเท็จและข่าวปลอมกันทั่วโลก ทั้งเป็นข้อมูลเท็จจริง ๆ เป็นข้อมูลเท็จในมิติของความมั่นคง ไปจนถึงข้อมูลเท็จในฐานะเครื่องมือทางกฎหมายและเพื่อการฟ้องปิดปาก ทั้งนี้ขอพูดถึงสั้น ๆ เพื่อให้เห็นภาพว่าในคำว่า “ข้อมูล” ก็มีทั้งที่ “เท็จ” ที่ “จริง” และที่ “ใช้ข้อเท็จจริงเป็นเครื่องมือ” (โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw), 2559)

ดังนั้น เครื่องมือและข้อมูลจึงไม่ใช่ยาวิเศษที่จะแก้ปัญหาได้ในชั่วพริบตา พลเมืองในแต่ละยุคสมัย ล้วนต้องใช้ทักษะรู้เท่าทันอคติในรูปแบบใหม่ ๆ การบรรเทาอคติทางข้อมูลสามารถทำได้ด้วยการกระตุ้นบทบาทของภาครัฐหรือประชาสังคมที่ต้องเคลื่อนไหวเชิงข้อมูลให้มากขึ้น ไม่ว่าจะผ่านกระบวนการทางนโยบายหรือการจัดให้เกิดอาสาสมัครทางข้อมูลขึ้นมา

**ข้อมูลเปิด : จัดการอคติด้วยการเปิดเผยให้ตรวจสอบขั้นสุด** เรามีข้อมูลมากขึ้น แต่ก็มีพื้นที่เก็บข้อมูลมากขึ้นด้วย สื่อในปัจจุบันนี้จึงสามารถรายงานให้ละเอียดได้แบบสุด ๆ โดยไม่ต้องประหยัหน้าข่าวหรือประหยัเวลาออกอากาศดังในอดีตอีกต่อไป จึงเกิดสื่อสมัยใหม่อย่างการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของข้อมูลเปิดเผย (Open Data) หรือการทำข่าวเชิงข้อมูล (Data Journalism)

**สุดได้เพียงใด? :** ออเดรย์ ถึง รัฐมนตรีกระทรวงดิจิทัล ประเทศไต้หวัน ให้แนวคิดถึงการเปิดเผยข้อมูลขั้นสุด (Rational Open Data) ว่าการรายงานข้อมูลนั้นสามารถลงละเอียดถึงขั้นที่ประชาชนสามารถสืบค้นย้อนหลังได้ว่า “ทำไมนโยบายนี้จึงออกมา” “ถูกผลักดันโดยใครบ้าง” มีการบันทึกบทสนทนาของผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเก็บเอาไว้ทั้งหมด และเมื่อมีการบันทึกทั้งหมดอย่างตรงไปตรงมา การคอร์รัปชันจึงจะเกิดได้ยากขึ้นเพราะทุกคนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรส่วนกลางจะถูกบันทึก (และพร้อมถูกเปิดโปง) ในขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาเรื่อง “ทำดีเข้าตัว ทำชั่วให้คนอื่น” ได้ เพราะมีบันทึกชัดเจนว่าในทีมงานนั้นประกอบด้วยใครรับผิดชอบงานในส่วนไหน เช่นสัญญาเมื่อไหร่ เป็นต้น

**ที่ประเทศไทย :** ในการเลือกตั้งปี 2562 เราจะเริ่มเห็นการใช้ Data Journalism รายงานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือดูว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละคนมีส่วนเกี่ยวข้องกับบริษัทใดบ้าง (elect.in.th, 2562) เว็บไซต์ข่าว (สนุกดอทคอม, 2562) การรายงานข่าวว่าผู้แทนคนไหนโหวตอนุมัติหรือไม่อนุมัติการตั้งคณะกรรมการการหลากหลายทางเพศ ไปจนถึงการไม่ได้รายงานข่าวโดยตรงแต่มีแพลตฟอร์มที่อนุญาตให้ใครก็ได้สืบค้นข้อมูลในประเทศได้ง่ายขึ้นอย่างบริการสืบค้นข้อมูลธุรกิจ Creden

Credit Score, เว็บไซต์กรมพัฒนาธุรกิจการค้า (<https://datawarehouse.dbd.go.th/>) หรือสามารถหาผลการลงมติด่วนหลังได้ที่ฐานข้อมูลของรัฐสภา (<http://msbis.parliament.go.th/>)

### 3. ระบบนิเวศของโครงข่ายอำนาจความสะดวก

ต่อจากเรื่องกล่าวมาข้างต้น มีประเด็นต้องพิจารณาต่อในเรื่องกระบวนการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจร่วม กล่าวคือ การมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยต้องมีสื่อกลางในการแปลง “เสียง” เป็น “คะแนน” และส่งคะแนนเหล่านั้นไป “นับ” เพื่อตัดสินใจและรองรับมติที่เกิดขึ้น โครงข่ายที่พัฒนาจากแนวทางการยกมือในที่ประชุม สู่การเขียนลงกระดาษ สู่การกดปุ่ม สู่การส่ง sms สู่การส่งข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต สู่การส่งข้อมูลผ่านโครงข่ายบล็อกเชน ฯลฯ จะเห็นได้ว่าโครงข่ายเป็นอะไรก็ได้ตามความเหมาะสมของยุคสมัยและปัจจัยแวดล้อม ซึ่งการกำเนิดของเครื่องมือเหล่านี้มักเริ่มต้นจากการเกิดกลุ่มเคลื่อนไหวด้านเทคโนโลยีสังคม (Civil Tech Activist) ที่มองเห็นว่ามันควรมีเครื่องมือที่ตอบโจทย์ความต้องการในตอนนั้น และพัฒนาเป็นเครื่องมือที่ใช้งานได้จริง ๆ ในภายหลัง โดยแบ่งรูปแบบของประโยชน์ได้ดังต่อไปนี้

#### อำนาจความสะดวกในการรวม-ประมวลความคิดเห็นให้เกิดความแม่นยำและโปร่งใส

เว็บไซต์ [loomio.org](http://loomio.org) เป็นเครื่องมือที่ออกแบบมาช่วยให้การระดมความคิดเห็นออนไลน์สะดวกขึ้น และมีบันทึกย้อนหลัง [DemocracyOS.org](http://DemocracyOS.org) เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เราสามารถนำเสนอโน้ตย่อลงแพลตฟอร์มออนไลน์ เปิดให้อภิปราย และสามารถโหวตนโยบายที่เราสนใจได้ ทั้งสองเครื่องมือมีรูปแบบการทำงานคล้ายกับเว็บบอร์ดที่เราคุ้นเคย แต่มีฟังก์ชันเพิ่มเติมที่ช่วยให้เกิดความสะดวกในการรวบรวมความคิดเห็น (Decision Making) ซึ่งปัจจุบันมีหลายเจ้าพัฒนามาให้เลือกทั้งแบบที่เสียเงินและแบบที่เป็นโอเพนซอร์ส (ดูเพิ่มเติมด้วยคำค้น LiquidFeedback, Your Priorities, Nvotes, Decidim, Consul, ฯลฯ)

#### ยืนยันตัวตนได้ว่าความคิดเห็นและมติที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการตัดสินใจของคนที่มีอยู่จริง

เราสามารถยืนยันตัวตนเมื่อทำสัญญาออนไลน์ผ่านเครื่องมือที่ได้รับการรับรองทางกฎหมายอย่าง DocuSign (2017), Zoho, [creden.co](http://creden.co) นอกจากจะลดภาระทางกระดาษและการเดินทางแบบนัดเจอคน ยังสามารถประยุกต์ใช้กับ Open Data ด้วยการตั้งค่าให้สัญญาที่อนุมัติแล้วแสดงผลออนไลน์ร่วมกับแพลตฟอร์มอื่น ๆ ได้

#### รักษาความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูลเพื่อป้องกันการถูกสลับสับเปลี่ยน

บิตเบือน มีการนำเอาเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ใน e-Vote เช่น แพลตฟอร์ม <https://followmyvote.com/> ซึ่งเป็นโอเพนซอร์สที่สัญญากับผู้ใช้งานว่าจะรักษาความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล

**อำนาจความสะดวกด้านข้อมูลข่าวสาร** ได้เห็นมีช่องทางในการแสดงงบประมาณแผ่นดินผ่านการนำเสนอแบบ Data Visualization ซึ่งดูได้จาก <http://budget.g0v.tw/budget> ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกด้านข้อมูลข่าวสารและความโปร่งใสให้แก่ประชาชน

ในทางเทคนิค เทคโนโลยีต่าง ๆ มีความสามารถหลายประการ ซึ่งประชาชนสามารถหาข้อมูลเพิ่มเติมได้จากฝ่ายขายบริษัทที่ให้บริการ ทั้งนี้ โครงข่ายที่อำนวยความสะดวกล้วนเป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวก แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นโดยอัตโนมัติ หัวใจสำคัญของความเป็น

ประชาธิปไตยยังคงอยู่ที่ความเข้มข้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองและการเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ บนฐานของความเป็นธรรม ไม่ว่าเทคโนโลยีจะอยู่ในระดับใดก็ตาม ดังที่จะยกตัวอย่างในส่วนถัดไป

#### 4. นิเวศของกระแสอำนาจ (Power Dynamics)

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการนำประชาธิปไตยดิจิทัลมาใช้มีหลายประเด็น ตัวอย่างเช่น ประชาชนอาจจะลองจินตนาการว่าหากวันหนึ่งรัฐประกาศว่าหน่วยงานของรัฐจะเป็นประชาธิปไตยดิจิทัล โดยบอกว่า “เราจะนำบล็อกเชนมาใช้ทำประชามติ” ซึ่งสามารถรับประกันได้แน่ๆ ว่าเสียงประชามติมีจริง ๆ มาจากประชาชนจริง ๆ ไม่ถูกบิดเบือนผลลัพธ์เพราะใช้เทคโนโลยีที่มีความปลอดภัยสูง แต่ในกระบวนการนั้น แท้จริงแล้วยังอาจจะมีขั้นตอนเสนอความคิดเห็น ไม่ได้สอบถามจากคนกลุ่มที่เสียประโยชน์ หรือการเซ็นสัญญาไม่ระบุข้อมูลที่สืบค้นย้อนหลังได้ หรือไม่เปิดเผยการใช้งานประมาณอย่างตรงไปตรงมา ดังนั้น นิเวศของดิจิทัลก็จะตอบสนองเฉพาะในแง่ของการ “นับเสียงอย่างโปร่งใส” แต่ไม่ได้พูดถึงกระบวนการอื่น ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสุดทาง การมีบล็อกเชนช่วยนับคะแนนก็อาจไม่ได้แปลว่าเป็นขั้นตอนที่เป็นธรรมหรือเป็นประชาธิปไตยเสียทีเดียว

ในขณะเดียวกัน ชุมชนหนึ่งทำประชามติด้วยวิธีการง่าย ๆ อย่างการมาพบเจอเห็นหน้าพูดคุยกัน ใช้ระบบหีบบัตรนับ มีพยานลงลายมือชื่อใส่กระดาษ งบประมาณทั้งหมดของโครงการทุกบาททุกสตางค์มีใบเสร็จอัปเดตลงกลุ่มไลน์ของชุมชนอย่างเปิดเผย แม้จะใช้เทคโนโลยีทำมือ แต่ก็บรรลุจุดประสงค์ของ Open Data ด้านงบประมาณ แม้จะเป็นวิธีการที่ไม่ทันสมัยและไม่น่าตื่นเต้น แต่ก็ยังเป็นประชาธิปไตยกว่าอย่างแรก

ในอีกชุมชนที่ลองใช้วิธีการแบบหมู่บ้านดังกล่าว แต่อาจพบว่า ในพื้นที่ของตนเองนั้น คณะกรรมการพิจารณากองทุนหมู่บ้านไม่ชอบลูกบ้านบางคนเป็นการส่วนตัว ไปจนถึงเวลาที่ประชุมใหญ่ทุกคนจะได้ยินแต่เสียงของคนที่เสียงดังและมีความมั่นใจในการพูดในที่สาธารณะ ชุมชนนี้จึงแก้ปัญหาด้วยการจับคู่ลับกับคณะกรรมการของหมู่บ้านอื่น ๆ แล้วค่อยเปิดเผยรายชื่อผู้ได้รับการพิจารณาหลังการพิจารณาเสร็จสิ้น และใช้ระบบความโปร่งใสทางการเงินแบบในหมู่บ้านที่กล่าวไปด้านบนเป็นตัวปิดท้าย

อะไรใช้ได้ อะไรใช้ไม่ได้ จึงไม่มีสูตรตายตัวในนิเวศของกระแสอำนาจ ดังที่นักวิชาการอย่าง Coleman & Rowe (2005) กล่าวไว้ว่าบทบาทที่แท้จริงของประชาธิปไตยดิจิทัลไม่ได้อยู่ที่การสถาปนาประชาธิปไตยทางตรงโดยตรง แต่หมายถึงการใช้เทคโนโลยีมาขยายผลให้การเมืองแบบตัวแทนนำความคิดเห็นของประชาชนมาใช้ได้ดีขึ้นและเป็นตัวแทนของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น นอกจากการจัดนิเวศด้านการอำนวยความสะดวกแล้ว คำถามคือ นิเวศใหม่นี้ก่อให้เกิดนวัตกรรมทางอำนาจอย่างไร

**นวัตกรรมทางอำนาจ** อาจหมายถึง หากในอดีตพรรคการเมืองแบบดั้งเดิมใช้วิธีตั้งกรรมการคัดสรรเอาคนที่มีโอกาสชนะเลือกตั้งที่สุดลงไปแข่งกับพรรคอื่น เมื่อเวลาผ่านไป คนที่จะมีโอกาสได้รับคัดเลือกหน้าใหม่ก็จะมีน้อยลง เพราะโอกาสในการชนะเป็นสถิติที่สะสมมาจากสถิติในอดีต (คล้ายกับการตั้งเงื่อนไขว่า ไม่มีประสบการณ์ หมายถึง ไม่รับเข้าทำงาน) แต่เมื่อมีอีกพรรคเปิดรับสมัครใครก็ได้ ให้สมาชิกพรรคที่มีสิทธิเลือกตั้งในเขตนั้น ๆ ลงเสียงว่าจะส่งใครเข้าแข่งขัน โอกาสที่ผู้สมัครหน้าใหม่มีมากขึ้น ก็จะส่งผลให้กระแสอำนาจในพื้นที่นั้น ๆ เปลี่ยนไปจากเดิม

นิเวศอำนาจยังเปลี่ยนไปได้อีก เช่น หากมีคนตระหนักว่า ยังมีคนชายขอบที่แม้จะได้สิทธิลงแข่งขัน เพราะกติกาไม่ได้ห้าม แต่ก็ไม่มีความเป็นไปได้ที่จะชนะเลยด้วยปัจจัยกดดันของสังคมที่สะสมมาจากหลาย ๆ ด้านด้วย สังคมอาจเสนอพื้นที่ให้คนชายขอบเข้าใกล้การมีปากเสียงมากขึ้นด้วยการเปิดพื้นที่เชิงรุก เช่น การมีโควต้าให้แก่การรวมกลุ่มของเยาวชน โควต้าความหลากหลายทางเพศ โควต้าชาติพันธุ์ หรือมีโปรแกรมฝึกทักษะให้ แต่หากไม่มีอะไรรับประกันว่ากระบวนการพิจารณาจะเป็นไปอย่าง “เป็นธรรม” เมื่อเทียบกับผู้สมัครที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน ตัวอย่างที่มักพบก็เช่น คณะกรรมการเยาวชนในพื้นที่ต่างๆ ที่ได้รับคัดเลือก ก็มักจะต้องเป็นบุคคลหัวอ่อนที่พร้อมเข้าไปสนับสนุนคณะกรรมการที่มีอยู่แล้ว หรือหากให้เยาวชนเป็นผู้เลือกกรรมการเยาวชนเองแยกจากการลงสมัครกรรมการรุ่นทั่วไป ก็อาจกลายเป็นการจำกัดพื้นที่เยาวชนออกจากพื้นที่ของกรรมการชุดปกติ ทำให้ในความเป็นจริงไม่นับได้ว่าเป็นนวัตกรรม เป็นต้น

บางครั้งนวัตกรรมจึงเกิดจากการตั้งคำถามที่เรียบง่ายและทำลายวิธีคิดที่เรามีต่ออำนาจแบบเดิมโดยสิ้นเชิง เช่น “ทำไมต้องเป็นคนนี้ที่ตัดสินใจทุก ๆ เรื่อง” หรือถ้ามีคนอื่น ๆ ที่เชี่ยวชาญในเรื่องบางเรื่องมากกว่า เราควรจะให้สิทธิการตัดสินใจไปอยู่ที่ตัวเรื่องมากกว่าตัวตนของคนหรือเปล่า คำถามแบบนี้ทำให้เกิดทฤษฎีว่า หากเรามีเทคโนโลยีที่ช่วยให้เราลงมติได้บ่อยขึ้นแล้ว แทนที่เราจะฝากอำนาจไว้ที่ “คนในตำแหน่ง” เป็นการกึ่งถาวร เราน่าจะทำให้อำนาจเป็นของชั่วคราวที่หยิบยืมได้ใหม่ ความคิดนี้ถูกพัฒนาเป็นการจัดกระแสอำนาจแบบ ประชาธิปไตยทางตรง และต่อยอดเป็น ประชาธิปไตยลื่นไหล

**ประชาธิปไตยทางตรง (Direct Democracy)** หมายถึง การปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ประชาชนตัดสินใจริเริ่มออกกฎหมาย/นโยบายต่าง ๆ โดยตรง โดยมีคณะ 1 สิทธิเท่ากัน ไม่ว่าจะโดยออกเสียงลงคะแนนหรือลงประชามติ เป็นต้น ซึ่งแนวคิดนี้ต่างจากรัฐประชาธิปไตยปัจจุบันโดยมากอันเป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน ที่ประชาชนออกเสียงเลือกผู้แทนเพื่อทำหน้าที่ริเริ่มแล้วออกเสียงตัดสินใจนโยบายอีกทอดหนึ่ง Budge (2001) โดยในประเทศไทยมีพรรคที่ระบุว่าจะทำประชาธิปไตยทางตรงอย่างพรรคกลาง และพรรคมติประชา ซึ่งทั้งสองพรรคก่อตั้งในปี 2561

**ประชาธิปไตยลื่นไหล (Liquid Democracy)** ต่างจากประชาธิปไตยทางตรงแบบ 1 คน 1 เสียงตรงที่ ประชาธิปไตยลื่นไหล “ให้ประชาชนแต่ละคนเลือกได้ตลอดเวลา จะมอบเสียงโหวตในแต่ละประเด็นให้ใครเป็นตัวแทน และเสียงนั้นก็สามารถถูกส่งต่อกันได้เป็นทอด ๆ โดยที่เจ้าของเสียงจะมีสิทธิโหวตล้มการตัดสินใจของตัวแทน หรือ “ดึง” เสียงตัวเองคืนมาใช้เองได้ตลอดเวลา” ซึ่งมีกรณีทดลองใช้งานแล้วในเยอรมันผ่านโปรแกรม Liquid Feedback (อ้างใน สฤณี อาชวานันทกุล, 2557)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบประชาธิปไตยลื่นไหลเป็นรูปแบบประชาธิปไตยที่ถูกตั้งคำถามโดยนักประชาธิปไตยทางตรงว่าเป็นรูปแบบใหม่ของประชาธิปไตยตัวแทน ดังที่อนุชิต งามพัฒนพงศ์ชัย (2561) เขียนวิจารณ์ในเว็บไซต์ของพรรคมติประชาว่า “เมื่อต้องมอบอำนาจหรือแม้แต่มอบอำนาจช่วงต่อไปอีกผ่านอีกตัวแทน เราจะเลือกใคร การเลือกอาจเกิดจากการชอบใจในตัวบุคคล ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ดารา ผู้มีชื่อเสียงทั้งในชีวิตจริงและโลกออนไลน์ คุณคิดอย่างไรเกี่ยวกับประโยคนี้ Trust me, I am an expert. ทำให้บางทีลึกเอือมระอาแก่นักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ เพราะเขาชอบคิดว่าเขารู้ดีและรักประชาธิปไตยมากกว่าประชาชน

ส่วนใหญ่ และเหมือนประหนึ่งว่าเขาเป็นเจ้าของประชาธิปไตย ดังนั้นทุกคนต้องฟังและเชื่อเขา แล้วเขาก็เสี่ยงดังด้วยเพราะสื่อช่วยเขายัดเรื่องนี้ใส่หัวเราด้วยข้อมูลรูปแบบนี้รูปแบบเดียว”

คำถามที่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยลึ้นไหล หรือประชาธิปไตยแบบผู้แทนต้องเผชิญ คือ การมีส่วนร่วมในสังคมอย่างจริงจังนั้นใช้เวลาใช้แรงมาก หากประชาชนไม่มีต้นทุนทางเวลาอย่างเพียงพอ ประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมจะยังสะท้อนความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มได้จริง ๆ หรือ และนำมาซึ่งความคิดเกี่ยวกับ “ชนชั้นใหม่” ขึ้นมา เช่น

### **ภาวะผู้นำสุดขั้ว มวลชนใหม่ และประชาธิปไตยเซเลบ**

เนื่องจากการนำเทคโนโลยีที่จัดสรรอำนาจแบบใหม่มาใช้ หากผสมผสานกับความขาดแคลนเวลาของพลเมือง จะกระตุ้นให้เกิดภาวะ ผู้นำสุดขั้ว (Hyperleader) หรือในภาษาไทยอาจเรียกได้ว่าเป็น “ประชาธิปไตยเซเลบ” ซึ่งหมายถึงการที่คนมีชื่อเสียงในระบบสื่อสังคมออนไลน์ใช้ประโยชน์จากความนิยมของ มวลชนใหม่ (New Mass) ในทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ โดยที่ไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับชนชั้นทางเศรษฐกิจแบบที่เคยเป็นมาในสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม 2.0

มวลชนใหม่ตามพื้นที่ออนไลน์จะมีลักษณะพิเศษทางการรับรู้ตรงที่สังคมของพวกเขายึดโยงกันผ่านความสนใจที่มีร่วมกัน และความสนใจที่มีร่วมกันนี้ขึ้นอยู่กับตัวเลือกของพวกเขาเองพอ ๆ กับขึ้นอยู่กับ Algorithm (ระบบคำนวณอัตโนมัติว่าสื่อสังคมออนไลน์จะเลือกนำเสนอหรือไม่นำเสนออะไรให้ผู้อื่นเห็น)

การรับรู้ที่เปลี่ยนไปส่งผลให้มวลชนใหม่รับรู้เฉพาะสิ่งที่ตัวเองสนใจเป็นศูนย์กลาง (Daily Me) ยกตัวอย่างเช่น นาย ก. เป็นคนที่สนใจพรรค A ก็จะติดตามข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับพรรค A และจะมีโอกาสรับรู้ถึงพรรค B C D ต่อเมื่อสิ่งที่เขาไม่ได้สนใจไปมีความเกี่ยวข้องกับพรรค A เท่านั้น หรือ นาง ข. ไม่สนใจการเมืองเลย แต่สนใจวงไอดอล BNK 48 นาง ข. ก็จะได้รับรู้เฉพาะข่าวสารอื่น ๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับวงไอดอล BNK 48 เช่น จะรับรู้ต่อเมื่อนักการเมืองของพรรคหนึ่งพูดถึง BNK 48 เป็นต้น (Negroponte, 1995)

ช่องทางออนไลน์ควรเป็นพื้นที่สาธารณะในการพูดคุยและอภิปราย แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้นำสุดขั้วใช้เป็นพื้นที่วัดความนิยมของตัวเองและเก็บเกี่ยวจากผู้สนับสนุนที่จงรักภักดี แม้แวดลอมทางดิจิทัลจะเอื้อให้เกิดการอภิปรายอย่างอิสระ แต่การชี้นำและบทสนทนาในทางปฏิบัติอาจขึ้นอยู่กับ “ปริมาณ” ที่ผู้สนับสนุนสารที่ออกมาจาก “ผู้นำ” มากกว่าตัวสารที่ออกมาจากการกระบวนการมีส่วนร่วมโดยประชาชน (ในที่นี้ นิยามของการมีส่วนร่วมโดยประชาชนหมายถึงการที่สมาชิกในสังคมได้สร้างและพัฒนานโยบายอย่างมียุทธศาสตร์ (อ้างใน Gerbaudo, 2019)

และในอีกทางหนึ่ง (Karpf, 2012) พลเมืองถูกทำให้เข้าใจว่าช่องทางใดตอบที่มีอยู่แล้วอย่างเช่น การกดไลค์ แชร์ รีทวีต กดโหวต หรือแสดงความคิดเห็นในโซเชียลมีเดีย เป็นช่องทางที่นำไปสู่การอภิปรายเชิงคุณภาพ ทั้งที่ในความเป็นจริง ช่องทางดังกล่าวเป็นเครื่องมือกระตุ้นการมีส่วนร่วมแบบตอบกลับ (Reactive) เป็นต้น

## ชนชั้นของผู้มีเวลา

Royer (N.d.) ผู้ประสานงานแพลตฟอร์มของพรรค La France Insoumise ให้ได้ความคิดเห็นว่าแทนที่กระบวนการมีส่วนร่วมจะสร้างความเท่าเทียมมากขึ้นเมื่อหนึ่งคนเท่ากับหนึ่งเสียง แต่แพลตฟอร์มกลับสร้างรูปแบบใหม่ของความไม่เท่าเทียมด้วยการให้โอกาสกับคนที่มีความร่ำรวยมากกว่า (Tyranny of people with time) ตัวอย่างนี้สะท้อนผ่านกฎการมีส่วนร่วม 1-9-90 ของ Jakob Nielsen ที่ระบุว่าโดยธรรมชาติของแพลตฟอร์ม ใน 100 % จะมี 90 % หรือมากกว่าที่อยู่หนึ่ง ๆ ผู้รับหรือเผยแพร่ข้อมูลที่คนอื่นสร้าง โดยมีคนที่เป็นผู้ริเริ่มหรือสร้างข้อมูลเพียง 10 % แต่ข้อมูลจริงอาจมาจากคนเพียง 1% ปรากฏการณ์ 1-9-90 นี้พบได้ในชุมชนออนไลน์ทั่วไปอย่างเช่น Wikipedia ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดถูกสร้างโดยผู้ใช้เพียง 0.003%

Hargittai & Walejko (2008) พูดถึงการเปิดกว้างให้สร้างสรรคขีดเส้นแบ่งใหม่ระหว่างคนที่สามารถสร้างข้อมูลออนไลน์ได้กับคนที่ไม่สามารถสร้างได้ นักเคลื่อนไหวจึงตั้งคำถามถึงวิธีสร้างสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมกับการมีตัวแทนแบบดั้งเดิม หากประชาชนมองว่าการฝากเสียงไปยังผู้แทนให้จัดการธุรกรรมสาธารณะแทนตัวเองเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์มากกว่า (ซึ่งหมายถึงประชาธิปไตยเชิงปริมาณ) เราก็ยังต้องเคารพเสียงของประชาชนที่เลือกหนทางนี้เพราะนี่คือความต้องการของเขาไปจนกว่ากระบวนการอื่น ๆ อย่างเช่นประชาธิปไตยเชิงอภิปราย ประชาธิปไตยเชิงลึก หรือกระบวนการทำงานแบบมีมีส่วนร่วมจะได้รับผลตอบรับจากประชาชนอย่างแท้จริง

## ชนชั้นดิจิทัล และข้อกังวลต่อความไม่เข้าใจคนชายขอบในอุตสาหกรรมดิจิทัล

นอกจากผู้มีเวลาผลิตเนื้อหาแล้ว หนึ่งในเจ้าป่าที่ขาดไปไม่ได้คือ ชนชั้นดิจิทัล (Digital Class) ที่หมายถึงผู้ควบคุมองค์ความรู้ในการสร้างและวางผังทางเทคโนโลยี เป็นผู้ที่จะบอกว่า “อะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้” ในการสร้างเครื่องมือต่าง ๆ มาให้เราใช้งาน ซึ่งงานเหล่านี้ล้วนอยู่ในมือคนที่การศึกษาสูงหรือมีความสามารถที่จะอ่านออกเขียนได้ทางเทคโนโลยี เท่านั้น

ชนชั้นดิจิทัลจึงมีบทบาทมากในการวิเคราะห์ ออกแบบ จัดวางกระแสอำนาจ ให้คำปรึกษาในการลงทุนโครงสร้างทางการเมือง แต่ไม่มีอะไรรับประกันว่าคนเหล่านั้นเข้าใจความเหลื่อมล้ำหรือมีทัศนคติทางการเมืองที่เชื่อมั่นในความเป็นประชาธิปไตย หรือต่อให้เชื่อมั่นในประชาธิปไตย ชนชั้นดิจิทัลในวัฒนธรรมการทำงานที่แข่งขันสูง อาจเชื่อมั่นในแง่ของการแข่งขันและพัฒนาศักยภาพ แต่พวกเขาอาจไม่ยอมรับว่าคนเรากำลังแข่งขันกันบนต้นทุนที่ไม่เท่ากัน

ความไม่เข้าใจคนชายขอบของชนชั้นดิจิทัลเป็นประเด็นที่ยังน่ากังวลในภาพรวมของทั้งโลก โดยสะท้อนจากสัดส่วนประชากรในอุตสาหกรรมดิจิทัลและอุตสาหกรรมเมืองที่ยังมีสัดส่วนของผู้ชายมากเป็นส่วนใหญ่ (ไม่ต่างจากแวดวงความมั่นคงและการเมือง) ซึ่งนักสตรีนิยมยังต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการทำให้พวกเขายอมรับว่าการที่วงการดิจิทัลไม่มีความหลากหลายอย่างเพียงพอเป็นปัญหาในตัวเอง

## ชิงตำแหน่งเจ้าป่า

ทุกป่ามีเจ้าป่า ป่าดิจิทัลก็เช่นกัน คำถามคือ หากมีเจ้าป่า เราจะไว้วางใจเจ้าป่าได้ขนาดไหน? โดยเฉพาะเมื่อป่าดิจิทัลไม่ได้แยกตัวอย่างสิ้นเชิงออกจากป่าอำนาจแบบเก่า ต่อไปนี้คือตัวอย่างเรื่องความเป็นธรรมและวิธีการชิงตำแหน่งเจ้าป่าที่เป็นไปได้

## 1. ตัวอย่างประเด็นซึ่งหน้าและการโต้กลับซึ่งหน้า

ข่าวการเมือง (ทีนิวส์, 2562) ในวันที่ 3 ก.พ. 2562 บนโลกออนไลน์มีการแชร์ข้อความจากบัญชีเฟซบุ๊กของบุคคลคนหนึ่งเกี่ยวกับการที่มีประชาชนในพื้นที่ อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุได้รับจดหมายการตอบรับ**สมาชิกพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง** พร้อมแนบบัตรสมาชิก ทั้งที่ไม่เคยรู้จักหรือร่วมกิจกรรมของทางพรรคนั้น โดยหลังจากโพสต์เรื่องเพียง 1 วัน นายทะเบียนพรรคดังกล่าว ชี้แจงผ่านเฟซบุ๊กของพรรคถึงกรณีเฟซบุ๊กดังกล่าวโพสต์ข้อความและรูปภาพระบุว่า ชาวบ้าน อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา ได้รับใบเสร็จและบัตรสมาชิกพรรค ทั้งที่ไม่เคยไปลงชื่อหรือแจ้งความจำนงค์ใด ๆ ในการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองว่า ในฐานะที่ตนเป็นนายทะเบียนพรรคไม่ได้มีงานอันเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น โดยจะตรวจสอบข้อเท็จจริงทั้งหมดในทันที ซึ่งทางพรรคได้ทราบเส้นทางที่มาของการสมัครสมาชิกและเอกสารประกอบต่าง ๆ ของกรณีดังกล่าวแล้ว เหลือเพียงการเข้าพื้นที่จริงเพื่อสอบถามข้อมูลอย่างละเอียดกับบุคคลที่เกี่ยวข้องรวมถึงผู้เสียหายด้วย ซึ่งหากพบว่ากรณีดังกล่าวมีที่มาของการสมัครสมาชิกไม่ถูกต้อง จะดำเนินการทั้งตามข้อบังคับพรรคและตามกฎหมายอย่างไม่ละเว้นต่อไป

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความผิดพลาดในปาดิจิทัลสามารถทำได้ (สวมสิทธิ-ปั๊มโหวต-สลับหีบ-นับคะแนนพลาด) แต่ก็ตรวจจับในทางระบบได้ง่ายเช่นกัน ทั้งนี้ การโกงในทางตัวเลขเป็นการโกงที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่า "ยอมรับไม่ได้อย่างเด็ดขาด" หากสามารถทำให้ขั้นตอนทางเทคนิครัดกุม ก็จะสามารถตรวจสอบได้โดยง่าย ดังนั้น บทความนี้จะขอยุติถึงเรื่องนี้เพียงคร่าว ๆ เพราะเรื่องที่น่าคำนึงถึงในปาดิจิทัล**เป็นเรื่องของความเป็นธรรม ในเชิงการรับรู้** ว่าก่อนที่จะไปสู่ขั้นตอนการนับตัวเลข ตัวเลขในระบบมาจากไหน? ดังจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

## 2. อำนาจในรูปแบบอื่น ๆ

ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด พื้นที่ของอำนาจล้วนมี ผู้ครอบครองอำนาจเดิม (Status Quo - เจ้าป่า) ที่มาได้จากกระบวนการทางประชาธิปไตยและกระบวนการแบบเผด็จการ ความกังวลถึงความโกลาหลที่อาจเกิดขึ้นจึงมักพบได้ในเจ้าป่า และเจ้าป่าก็มีวิธีควบคุมกระแสอำนาจในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป

**ว่าด้วยนายหน้าทางอำนาจ :** สมมุติว่าพรรคการเมืองหนึ่งสร้างระบบขึ้นมา โดยเชื้อให้ผู้ประสงค์เป็นสมาชิกลงชื่อและชำระเงินจากที่บ้านได้ด้วยตัวเอง โดยสมาชิกพรรคทุกคนจะมีสิทธิโหวตเลือกประธานสาขาจังหวัดและผู้สมัคร ส.ส. เขต เสียงของสมาชิกจึงมีความหมาย แต่ในทางปฏิบัติ คณะทำงานไม่ต้องการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อจำกัดโอกาสที่จะเกิดสมาชิกที่ตนเอง "คุมไม่ได้" (หรือแปลว่ามีโอกาสเลือกผู้สมัครคนอื่น) ไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบที่ออกแบบขึ้นใหม่ การกีดกันลักษณะนี้ก่อให้เกิดภาวะ "นายหน้า" ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

**ว่าด้วยมือของกรรมการ :** หากมีผู้สมัครท่านหนึ่งรณรงค์ให้คนรู้จักของตนเองมาสมัครสมาชิกและโหวตให้กับตัวเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในภายหลังผู้สมัครท่านนั้นถูกตัดสินด้วยเหตุผลว่าผู้สมัครท่านอื่นเหมาะสมกว่า เราจะถือว่าการตัดสินนั้น เป็นการแทรกแซงหรือไม่? หรือหากผู้สมัครมีปัญหากับ

คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการสามารถอ้างความไม่เหมาะสมต่าง ๆ มาแทรกแซงหรือล้มล้าง ผลลัพธ์ประชามติได้หรือไม่?

ผู้จัดการออนไลน์ (2562) ในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2562 มีการพูดถึงผู้สมัคร ส.ส. ที่เป็นสุภาพสตรี ใน จังหวัดลำปาง เขต 1 ของพรรคการเมืองพรรคหนึ่งซึ่งหลายสื่อในโลกโซเชียลพากันประโคมข่าวถึงความหน้า อ่อนของเธอ โดยมีการระบุว่าจริง ๆ แล้วบุคคลดังกล่าวไม่น่าจะได้เป็นตัวแทนพรรคลงสมัคร ส.ส. เขตนั้น เพราะมีคะแนนเสียงโหวตแพ้ผู้สมัครอื่น ต่อมาแฟนเพจ “Drama Fight - คีวันดราม่า” ก็ได้มีการเผยแพร่บท สัมภาษณ์ที่ระบุว่ามาจากสุภาพสตรีอีกท่านหนึ่งซึ่งเป็น อดีตผู้สมัครลง ส.ส. เขต 1 จ.ลำปาง ซึ่งเป็นผู้ชนะโหวต ภายใน แต่พรรคกลับไม่ส่งเธอลงสมัครและไปเลือกสุภาพสตรีคนแรกแทน โดยผู้ที่ได้รับเลือกได้เผยด้วยว่า เมื่อตนได้การสอบถามถึงเหตุผลว่าทำไมถึงส่งอีกคนเป็นตัวแทน ทั้ง ๆ ที่ตนเองชนะการโหวต ก็ได้รับคำตอบ จากเลขาธิการพรรคว่า “กลัวเสียหน้า” นอกจากนี้ เธอยังบอกด้วยว่าผู้สมัครอีกคนนั้นไม่เคยมาที่สำนักงาน ไม่ มาประชุม รวมถึงไม่เคยมาร่วมกิจกรรมใด ๆ ของพรรคเลย โดยมาแค่ครั้งเดียวตอนที่หัวหน้าพรรคมาเท่านั้น เรื่องนี้จึงเกิดเป็นคำถามขึ้นมาว่า ในกรณีนี้การทำงานของกรรมการพรรคนั้นชอบธรรมหรือไม่ หากกรรมการ พรรคมีเจตนาดีที่จะรักษาหน้าขององค์กร แต่อาจไม่เป็นธรรมต่อผู้ออกเสียงและผู้สมัครคนอื่น - ในท้ายที่สุด หากไม่มีการประท้วงจากภาคประชาชนให้เปลี่ยนผลการตัดสิน (ด้วยความไม่อยากเสียเวลา หรืออื่น ๆ) ก็ เท่ากับเป็นการอนุญาตให้กรรมการมีอำนาจเด็ดขาดที่สุดอยู่เสมอ

ในขณะเดียวกัน บทบาทของกรรมการพรรคก็อาจมีความจำเป็น หากเป็นประเด็นที่มีมิติอื่น ๆ เข้ามา เกี่ยวข้อง ตัวอย่างเช่น ศาลสูงได้หวั่นอนุมัติให้มีการออกกฎหมายสมรสเพศเดียวกัน แต่ผลลัพธ์ประชามติใน วันที่ 24 พ.ย. 2562 พบว่าคนได้หวั่นกว่า 7 ล้านคนออกเสียงไม่ให้เปลี่ยนกฎหมายเดิม (ที่ระบุว่าแต่งงาน เกิดขึ้นระหว่างผู้ชาย 1 คน กับผู้หญิง 1 คน) ซึ่งจะเกิดอะไรขึ้นหากในขณะนั้นกระบวนการกฎหมายของได้หวั่น ออกแบบให้ “มติจากการออกเสียงเป็นที่สิ้นสุด” การลงประชามติก็จะกลายเป็นเครื่องมืออันชอบธรรมในการ ลิดรอนสิทธิมนุษยชนได้ด้วยข้ออ้างว่า สิ่งนี้ได้ผ่านประชามติของประชาชนส่วนมากมาแล้ว หรือลอง จินตนาการว่าวันหนึ่งมีผู้เสนอให้ทำประชามติอนุญาตให้การสมรสกับเด็กอายุต่ำกว่า 10 ปี อนุญาตให้มี กฎหมายประหารชีวิตเกย์จะเป็นอย่างไร

กลไกประชามติจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ความเป็นธรรมหมายรวมถึงก่อนหน้าและหลังจากนั้น โดยไม่ลืมหึงถึงมิติอื่นอย่างปากเสียงของคนชายขอบ และหลักสิทธิมนุษยชน

### คานอำนาจเจ้าป่า

การที่สมาชิกหรือประชาชนจะต่อรองกับความไม่เป็นธรรมรูปแบบใด ๆ ได้ กลไกเป็นเพียงเครื่องมือ อนุญาตให้เกิดขึ้นได้ แต่แรงขับเคลื่อนหลักยังคงมาจาก **สำนึกต่อการเป็นสมาชิก** ที่จะใช้สิทธิอภิปรายและ ใช้สิทธิอื่น ๆ ที่พึงมี โดยที่สำนึกนั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปมาระหว่างผู้สนับสนุนกับผู้ตรวจสอบในคนคนเดียวกัน แปลว่าสุดท้ายแล้วการ “จ้องจับผิด-เปิดเสรีแข่งขัน” ก็ยังมีความสำคัญอยู่เสมอ ตัวอย่างการคานอำนาจเช่น

**Maker Movement** เข้ามาถ่วงดุลการผูกขาดสิ่งประดิษฐ์โดยกลุ่มทุนใหญ่ด้วยการรวมเป็นชุมชนที่ กระตุ้นให้คนลองประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง

**Right to Repair (2019)** เรียกร้องให้เราสิทธิซ่อมสิ่งของที่เรารับมา ซึ่งใครจะไปรู้ว่าวันหนึ่งประชาชนจะต้องออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองสิทธินี้ เพราะสิทธิในการซ่อมเคยเป็นเรื่องทั่วไปในอดีต เพิ่งถูกรุกรานหรือถูกรวบงำโดยกลุ่มทุนผู้พัฒนาผลิตภัณฑ์ในภายหลัง

**Cryptocurrency** ก็เข้ามาท้าทายการผูกขาดค่าเงินของธนาคารแบบดั้งเดิม (อย่างที่เราเคยมีการออกสกุลเงินชุมชนอย่างเบี้ยกุดชุม) ซึ่งทั้ง Cryptocurrency และเบี้ยกุดชุมเองก็ไม่ได้ถูกกฎหมายมาตั้งแต่แรก (หรือเรียกให้ถูกต้อง คือ กฎหมายยังไม่รองรับ) การผลักดันให้ถูกหรือผิดกฎหมายล้วนเกิดขึ้นในภายหลัง

ดังนั้น แม้จะมีกรรมกรพรรค แต่การยอมรับหรือไม่ยอมรับคำตัดสินใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันต่อรองของภาคประชาชนต่อกรรมกรพรรคการเมืองด้วย

### การเรียนรู้ของภาคประชาชนและความท้าทาย

เราอาจจะเห็นได้ว่าปาดิจิทัลไม่ใช่ยูโทเปียที่ทุกอย่างจะดีงามได้โดยที่คนเราไม่ต้องต่อรองอะไรกัน ดังนั้น วาทกรรมเรื่อง “คนของเรายังไม่พร้อมสำหรับการใช้เทคโนโลยี” จะเป็นจริงน้อยลงเรื่อย ๆ เพราะเทคโนโลยีนั้นเกิดจากการเรียนรู้และลองผิดลองถูกอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างที่เห็นภาพง่ายที่สุด คือ ร้านสะดวกซื้อ 7-11 ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้คนไทยใช้ระบบสมาชิก All Member ในเวลาไม่กี่เดือน ซึ่งหมายความว่า “เทคโนโลยีกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวบ้านได้แน่ ๆ” โดยเราอาจจะต้องระมัดระวังด้วยว่า การเรียนรู้ว่าสิ่งใหม่ ๆ ใช้ฟรี ๆ อาจแลกมาด้วยความเป็นส่วนตัวหรือผลประโยชน์บางประการ ทั้งนี้ ความตื่นตัวเรื่องสิทธิของผู้บริโภคก็เกิดขึ้นในอัตราเร่งที่เร็วกว่าในอดีตด้วยเช่นกัน (ในทางเทคนิคเรียกอัตราเร็วในการเรียนรู้สิ่งใหม่ว่า Learning Curve) เช่น เมื่อระบบ All Member ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้คนใช้ แต่ในเวลาไม่นานหลังจากนั้นก็จะมีผู้ใช้ที่ตั้งประเด็นถึงความยุ่งยากในการยกเลิกและรายละเอียดที่คนมองข้าม เพื่อแจ้งเตือนให้ผู้บริโภคคนอื่นได้พิจารณาถึงสิทธิความเป็นส่วนตัว (กระทู้พันทิป, 2562)

ผู้ศึกษาจึงเชื่อจากประสบการณ์ว่าสังคมมีธรรมชาติในการรู้เท่าทันและปกป้องสิทธิของตนเองอยู่แล้ว แต่ก็ขึ้นอยู่กับการยกเป็นวาระสำคัญว่าจะถูกสนับสนุนโดยสื่อที่มีอิทธิพลในสังคมขนาดไหน และถ้าหากไม่ถูกสนับสนุน ภาคประชาชนจะยืนระยะอย่างไรในยุคที่มีเรื่องใหม่ ๆ ปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกวินาทีต่อวินาที

### การสร้างความยั่งยืน

ในการจะทำให้เครื่องมือใหม่ ๆ เหล่านี้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน มีผลในการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งภาคสติปัญญาและการลงมือทำในระดับลึก (มากกว่าจะเป็นกระแสผิวเผิน) ที่วัดง่าย ๆ ด้วยการสร้างสิ่งที่จะทำให้ “มีคนใช้งานอย่างสม่ำเสมอ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันในท้ายที่สุด” นัยหนึ่งคือการออกแบบเครื่องมือเครื่องมือนี้ไม่ได้สร้างภาระใหม่ให้แก่ผู้ใช้ แต่เราสามารถสัญญาได้ว่า การมีอยู่ของเครื่องมือเหล่านี้จะมีความราบรื่นในการใช้ชีวิตมากขึ้น ส่งผลเสียของเราไปถึงผู้มีอำนาจได้ง่ายขึ้นนั่นเอง

### **ข้อคำนึง : ออนไลน์-ออฟไลน์ อยู่ร่วมกันได้**

การคำนึงถึงประชากรกลุ่มที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตเป็นความท้าทายอันดับแรก ซึ่งเราไม่จำเป็นต้องบังคับให้ทุกคนออนไลน์ แต่ปรับให้มีผู้ประสานงานหรือผู้อำนวยการความสะดวกก็ได้เช่นกัน อย่างเช่นเดียวกับที่ Amnesty รณรงค์ร่างลงชื่อทั้งในกระดาษและในอินเทอร์เน็ต หรือกรณี Primary Vote ของพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง มีอาสาสมัครที่จักรยานเอาคูลา (โทรศัพท์มือถือ) ไปให้สมาชิกพรรคที่ทำไม่เป็น สามารถเข้าถึงการลงเสียงออนไลน์ได้

### **ข้อคำนึง : พื้นที่กับพันธสัญญา**

ที่จริงแล้ว กลุ่ม Facebook กลุ่ม Line เป็นพื้นที่ในการสื่อสารสังคมการเมืองที่คนไทยใช้อยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งข่าวสารในกลุ่มนิติบุคคลของหมู่บ้าน แจ้งข่าวสารในระดับปฏิบัติการพรรค ไปจนถึงแฟนเพจพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ประชาชนสื่อสารอย่างคึกคักกับทีมงานของผู้แทนได้โดยตรง ประเด็นคือบทสนทนาหรือข้อสรุปที่ได้ในพื้นที่ดังกล่าว ส่วนมากไม่ได้มีการจัดระบบ และไม่ได้ถูกบรรจุเป็นข้อบังคับว่ามติเหล่านั้นจะถูกนำไปปฏิบัติจริง ๆ สุดท้ายก็ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของตัวแทนอีกที

ส่วนแพลตฟอร์มที่มีการจัดการอย่าง [Futureforwardcommunity.co](https://futureforwardcommunity.co) ซึ่งเป็นเว็บบอร์ดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอและนโยบายที่จัดทำโดยทีมงานของพรรคการเมืองพรรคหนึ่งในประเทศไทย มีรูปแบบที่เอื้อต่อการคุยงานเป็นจริงคล้ายกับเว็บบอร์ดของพรรค Pirate Party ของต่างประเทศ (<https://discourse.partipirate.org/>) ซึ่งในกรณีของ [Futureforwardcommunity.co](https://futureforwardcommunity.co) ได้รับความนิยมนเฉพาะในช่วงเปิดตัวใหม่ ๆ แต่ไม่ได้มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่องในระยะยาว เพราะไม่สามารถสัญญาได้ว่าบทสนทนาที่เกิดขึ้นจะถูกนำไปใช้งานต่อ และต้องขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจรับผิดชอบในท้ายที่สุด ดังนั้น ในทางปฏิบัติ หากใครสักคนต้องการแสดงว่ามีข้อเสนอแนะอะไร ซึ่งเขาสามารถส่งข้อความเข้า Inbox ลอย ๆ ไปที่เพจของพรรคโดยตรงเพื่อฝากพรรคเอาไปพิจารณา แต่เรื่องนี้จะมามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากมีบุคคลสนใจที่จะเสนอนโยบายอย่างจริงจัง และพรรคสนใจที่จะรับฟัง โดยใช้วิธีทำนัดไปคุยที่สำนักงานพรรคซึ่งย่อมจะเกิดพันธสัญญามากกว่า เป็นต้น

### **ประเภทของพื้นที่ดิจิทัลที่มีความนิยมและเกิดผลต่อยอดอย่างเป็นจริงเป็นจัง**

เว็บไซต์ [Change.org](https://change.org) มีการตั้งเงื่อนไขว่า "ถ้ารวมชื่อได้ครบ เราจะทำอะไรต่อ" ซึ่งมีทั้งแคมเปญอย่างการล่ารายชื่อถอดถอน กกต. แคมเปญเรียกร้องให้ร้าน Subway เลิกใช้ไข่ไก่จากฟาร์มขังกรง จุดเด่นของแพลตฟอร์มนี้จึงไม่ใช่ตัวเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า หรือปริมาณข้อมูลข่าวสารที่อัปเดตตลอดเวลา แต่เป็นเพราะตัวแพลตฟอร์มที่เรียบง่ายนั้นได้ให้พันธสัญญาแก่ภาคประชาชนมากกว่าการเปิดให้บันทึกแล้วมีคนมารับฟังแบบทั่วไป

โปรแกรม Congressus ของ Pirate Party (n.d.) เป็นเครื่องมือย่อยที่เอาไว้อำนวยความสะดวกในการจัดประชุมและอภิปราย โดยวาระในเว็บบอร์ดนั้นเป็นวาระที่ได้ตั้งมาแล้วอย่างจริงจัง มีการระบุช่องทางพูดคุย (ใช้ Discord) มีวาระและข้อมูลประกอบ มีนัดหมายครั้งต่อไป มีบันทึกย่อว่าใครพูดอะไรบ้าง มีเลขาการประชุม แต่ละคนใช้เวลาที่เท่าสำหรับการประชุมทั้งหมด และมีแพลตฟอร์มให้โหวตได้เลยในนั้น สาเหตุที่แพลตฟอร์ม

ต่าง ๆ ใน Pirate Party มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา ก็เพราะพรรคปฏิบัติต่อการประชุมออนไลน์เทียบเท่ากับการจัดประชุมแบบพบเจอกันจริง ๆ นั่นเอง

## ประสบการณ์และแนวทางการพัฒนาของประเทศไทย

หากไม่นับการสื่อสารทาง Social Media ที่คนทั่วไปก็ทำกัน พื้นที่ทางประชาธิปไตยที่เน้นสร้างการมีส่วนร่วมผ่านช่องทางดิจิทัลถูกทำไปบ้างแล้วผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น

**ในระดับพรรคการเมือง** ได้แก่ พรรคอนาคตใหม่ใช้เว็บไซต์ [Futurecommunity.com](http://Futurecommunity.com) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นใน Primary Vote เลือกผู้แทนเขต โปรแกรม OpenFWP มีเพื่อติดตามความคืบหน้าของงานในรัฐสภา และพรรคประชาธิปัตย์ มีแอปพลิเคชันเช็คสถานะสมาชิก ซึ่งผลลัพธ์ทางตรงของการใช้นวัตกรรมในพรรคการเมืองคือทำให้ประชาชนเกิดข้อเปรียบเทียบเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างตนกับพรรคการเมือง รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อความรู้สึกเชื่อมั่นในพรรคการเมืองเช่นกัน

### ในระดับหน่วยงานภาครัฐ องค์การอิสระ

**กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม** มีเว็บไซต์ [mdes.go.th](http://mdes.go.th) ในการจัดทำพันธกิจในการผลักดันการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่ประเทศไทย 4.0 โดยตรง และดูแลรัฐวิสาหกิจในกำกับ ซึ่งมีอำนาจและงบประมาณมากพอในการขับเคลื่อนให้เกิดพันธกิจด้านนวัตกรรมประชาธิปไตย โดยเฉพาะเมื่อสอดคล้องกับพันธกิจข้อ 3 “ส่งเสริม สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งการพัฒนากำลังคน ด้านดิจิทัลเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน” และข้อ 4 “ส่งเสริม สนับสนุนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการยกระดับการทำงานของหน่วยงานภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล”

**สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.)** มีเว็บไซต์ [dga.or.th](http://dga.or.th) ทำหน้าที่ศูนย์กลางข้อมูลภาครัฐโดยได้ดำเนินการอันมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้ใช้บริการทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน รวมถึงหน่วยงานของรัฐ สามารถค้นหาและเข้าถึงข้อมูลที่มีคุณภาพของภาครัฐได้ง่าย โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาล เกิดความร่วมมือของภาครัฐ และสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน มีผลงานย่อยที่โดดเด่นคือ <https://data.go.th> ซึ่งบังคับใช้ให้การจัดทำข้อมูลของภาครัฐอยู่ในลักษณะที่พร้อมถูกนำไปใช้งานต่อได้ง่ายที่สุดและเผยแพร่ออนไลน์ แต่ทั้งนี้มาตรฐานในการเปิดเผยข้อมูลยังถูกตรวจสอบจากภาคประชาชนถึงการจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เข้าถึงง่าย และในบางช่วงข้อมูลภาครัฐก็หลบเลี่ยงการเปิดเผยได้ผ่านกฎหมายมาตรา 133 ที่เปิดโอกาสให้เกิดการประชุมลับโดยไม่มีข้อจำกัด (วิรุฬห์วรรณ พัทธกิจทอง, 2560) และมีฐานข้อมูลเผยแพร่การใช้งบประมาณของภาครัฐที่ <https://govspending.data.go.th>

**สถาบันพระปกเกล้า** ([kpi.ac.th](http://kpi.ac.th)) อยู่ในกำกับดูแลของประธานรัฐสภา มุ่งเน้นการทำงานเพื่อสนับสนุนศักยภาพของสมาชิกรัฐสภาและการพัฒนาประชาธิปไตยเชิงคุณภาพ สถาบันพระปกเกล้ายังสนับสนุนให้มีการวิจัยเรื่องการใช้นวัตกรรมมาพัฒนาประชาธิปไตยอีกด้วย โดยสถาบันพระปกเกล้าเองสามารถมีบทบาทต่อในอนาคตได้ด้วยการผลักดันให้องค์ความรู้เรื่องเครื่องมือเครื่องมือใหม่ ๆ เป็นที่เข้าใจในสมาชิกรัฐสภา หรืออาจจัดความร่วมมือกับสถาบันที่มีพันธกิจสนับสนุนสภาพแวดล้อมทางประชาธิปไตยอื่น ๆ

อย่าง รัฐสภาไทย, สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้มีการนำผลการศึกษาไปใช้ในทางปฏิบัติ หรือบรรจุเป็นนโยบายที่เอื้อให้การปฏิบัติงานของสมาชิกรัฐสภามีความตระหนักถึงข้อดีของเครื่องมือใหม่ ๆ มากขึ้น

**สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง** มีหน่วยงานย่อยทั้งสถาบันพัฒนาพรรคการเมือง กองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง โครงการลูกเสืออาสา กกต. ศูนย์ศึกษาประชาธิปไตย ดูแลเครื่องลงคะแนนเลือกตั้งล่าสุดได้มีการเปิดตัวแอปพลิเคชัน Smart Vote เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการตรวจสอบการใช้สิทธิและลงทะเบียนเลือกตั้งนอกเขต

**ฐานข้อมูลหน่วยงานภาครัฐ** <http://www.oic.go.th/> ให้บริการรวมข้อมูลเกี่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ โดยเน้นไปที่คู่มือ ระเบียบ ขั้นตอนปฏิบัติ แบบฟอร์มอิเล็กทรอนิกส์ รายงานสถิติและงานวิจัย

ข้อสังเกตของผู้เขียนคือ หน่วยงานภาครัฐมีโครงการด้าน การให้ความรู้, ฐานข้อมูล, การให้บริการ ในภาพกว้าง ๆ ดังนั้นไม่ใช่ทุกโครงการที่มีความชัดเจนว่าผู้รับประโยชน์จากโครงการเป็นใคร (ราชการด้วยกันหรือประชาชน) คำแนะนำของผู้เขียนคือ หากเรายึดหลักเรื่อง **ทำให้มีคนใช้** การทำกับคนจำนวนน้อยให้ได้ผลดี แล้วขยายเป็นงานที่ทุกคนใช้ได้ภายหลัง ก็เป็นทิศทางที่น่าทดลองทำดู

**ภาคประชาชน เอกชน และผู้เชี่ยวชาญนอกระบบราชการ** เว็บไซต์ [Elect.in.th](http://Elect.in.th) เป็นการจับมือกันระหว่างสื่อต่าง ๆ บริษัทต่าง ๆ ที่เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและการจัดการข้อมูล รวมถึงภาคประชาสังคม เพื่อค้นหาและทดลองใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านการเมืองแบบใหม่ ๆ ไม่ว่าจะเป็น Data Visualization, Interactive Content, Gamification หรือออกแบบเครื่องมือใด ๆ ที่ทำให้ผู้อ่านเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการได้ง่ายขึ้น (Exploratory Tool) ขณะเดียวกัน ก็ยินดีที่จะเปิดพื้นที่ให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ต้องการนำเสนอหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล สามารถติดต่อเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมได้ โครงการ [Elect.in.th](http://Elect.in.th) ได้รับความร่วมมือระหว่างองค์กรอย่าง Boonmee Lab, Minimore, The Matter, iLaw, Skooldio, Punchup, Wisersight โดยดึงข้อมูลมาจากทั้งข้อมูลเปิดของรัฐบาลที่มาจากสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล รวมไปถึงข้อมูลเปิดที่ได้มาจากการรวบรวมของภาคเอกชนอย่าง [Creden.co](http://Creden.co)

**เครือข่ายพลเมืองเน็ต (Thai Netizen Network)** คือ กลุ่มพลเมืองที่รวมตัวกันเพื่อสนับสนุนสิทธิพลเมืองออนไลน์ บนหลักพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล สิทธิในการคิดและการแสดงออก สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในการร่วมออกแบบนโยบาย สิทธิในการเป็นเจ้าของและใช้ทรัพยากร โดยมีกิจกรรมหลัก ได้แก่ การติดตามประเด็นเทคโนโลยีและการสื่อสารที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน การวิจัยเชิงนโยบาย และรณรงค์ขับเคลื่อนบนฐานงานวิจัย การพัฒนาทักษะผู้ใช้นิตและสื่อพลเมือง และการเปิดพื้นที่ความคิดเห็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ นโยบายสื่อ และวัฒนธรรมดิจิทัล

ทั้งนี้ ภาคประชาชนอาจพัฒนางานแบบนี้ได้มากขึ้นผ่านการสนับสนุนให้เกิด **อาสาสมัครด้านข้อมูล** ตัวอย่างเช่น ในต่างประเทศ องค์กร (DataKind, 2018) สร้างเครือข่ายอาสาสมัครทางข้อมูล (<https://www.datakind.org/>) ซึ่งเชิญชวนอาสาสมัครที่มีทักษะด้านข้อมูลมาใช้เวลาว่างร่วมกันในแคมป์สั้น ๆ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมอย่างเช่นปัญหาคนไร้บ้าน เครือข่าย (Dataactive, n.d.) ให้คำปรึกษาและจัดการเทรนนิ่งให้กับหน่วยงานที่ต้องใช้ข้อมูลมาพัฒนาปัญหาสังคม กลุ่ม (Dataactive, n.d.) ที่ผลิตงานวิชาการและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมทางข้อมูล หรือกลุ่ม Data for Democracy ใช้งานอาสาสมัครทางข้อมูลทำโครงการอย่างการเสนอภาพมูลค่าอุตสาหกรรมยา สร้างโมเดลประเมินอุบัติเหตุบนท้องถนนเพื่อยกระดับความปลอดภัย หรือการเสนองบประมาณด้านสาธารณสุขอย่างโปร่งใส เป็นต้น

## สรุป

### องค์กรที่ควรมีภาระหน้าที่พัฒนานวัตกรรมดิจิทัลในอนาคต

อาจเห็นได้ว่าจริง ๆ ประเทศไทยเริ่มมีประสบการณ์ในเรื่องนวัตกรรมดิจิทัลมาพอสมควรแล้ว โดยสังคมไทยมีพรรคการเมือง หน่วยงานภาครัฐ องค์กรอิสระ ภาคประชาชน ที่ทำงานเรื่องนี้ได้อย่างดีอยู่แล้ว และสามารถพัฒนาต่อไปได้อีก ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าภาครัฐซึ่งเป็นผู้ถืองบประมาณควรใช้ความเชี่ยวชาญจากผู้เชี่ยวชาญอิสระนอกกระบวนการราชการให้มากขึ้น และส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยและงานทดลองเพื่อหาผลิตภัณฑ์ทางการเมืองที่ใช้ได้จริงให้มากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนโครงการที่จะไปสู่การบรรจุเป็นนโยบายสำหรับภาครัฐให้มากขึ้น โดยในภาพรวมควรสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ด้าน มีบทบาทในการขับเคลื่อนมากพอ ๆ กัน เพื่อให้แน่ใจว่าปาดิจิทัลของเราจะเป็นป่าที่ไม่มีเจ้าป่า - และทุกคนเก็บเกี่ยวจากการเติบโตได้อย่างทั่วถึง และเท่าเทียม

## แหล่งทุน

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนานวัตกรรมประชาธิปไตยร่วมสมัย เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชน หน่วยปฏิบัติการวิจัยความมั่นคงของมนุษย์และความเท่าเทียม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุนโดยสถาบันพระปกเกล้า

## บรรณานุกรม

- Budge, I. (2001). Direct democracy, In Clarke, Paul A.B., Foweraker, Joe (eds.). *Encyclopedia of Political Thought*. Taylor & Francis. *Wiley Online Library*.
- Coleman, S., & Rowe, C. (2005). *REMIXING CITIZENSHIP DEMOCRACY AND YOUNG PEOPLE'S USE OF THE INTERNET, RESEARCH REPORT*. Carnegie YPi young people initiative. Retrieved from [www.carnegie-youth.org.uk](http://www.carnegie-youth.org.uk)
- Dataactive. (n.d.). *DATAACTIVE – The Politics of Data According to Civil Society*. Retrieved from <https://data-activism.net/>
- DataKind. (2018). *Using Data to Create Paths out of Homelessness*. Retrieved March 11, 2021, from <https://www.datakind.org/projects/using-data-to-create-paths-out-of-homelessness>
- DocuSign. (2017). Retrieved from Data Express website: <https://dataexpress.co.th/docusign/elect.in.th>. (2562). ผู้สมัคร ส.ส. คนไหน เกี่ยวข้องกับธุรกิจใดบ้าง? Retrieved from <https://elect.in.th/politics-and-business/>
- Friedman, B., & Nissenbaum, H. (1996). Bias in computer systems. *ACM Transactions on Information Systems*, 14(3), 330–347. <https://doi.org/10.1145/230538.230561>
- Gerbaudo, P. (2019). *The Digital Party: Political Organisation and Online Democracy*. Pluto Press.

- Grillo, C. (2016, December 10). 25 years and counting: Human Rights Data Analysis Group. Retrieved from HRDAG - Human Rights Data Analysis Group website: <http://hrdag.org/2016/12/10/hrdag-25-years-and-counting/>
- Hargittai, E., & Walejko, G. (2008). THE PARTICIPATION DIVIDE: Content creation and sharing in the digital age. *Information, Communication & Society*, 11(2), 239–256. <https://doi.org/10.1080/13691180801946150>
- Karpf, D. (2012). *The MoveOn Effect: The Unexpected Transformation of American Political Advocacy*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Negroponte, N. (1995). *Being Digital*. (New York: Vintage Books, 1995), 153. Presented at the For a prescient discussion of “cyberbalkanization,” see also Robert D. Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, (New York: Simon and Schuster, 2000).
- Pirate, P. (n.d.). Program Congressus. Retrieved from <https://congressus.partipirate.org/>.
- Right to Repair. (2019). Stand up for your Right to Repair! Retrieved March 12, 2021, from The Repair Association website: <https://www.repair.org/stand-up>.
- The Human Rights Data Analysis Group. (2019). 25 years and counting: Human Rights Data Analysis Group. Retrieved from <https://hrdag.org/>.
- ZOCIAL EYE. (2018). ZOCIAL EYE - SOCIAL MEDIA LISTENING AND ANALYTICS TOOL. Retrieved March 11, 2021, from WISESIGHT website: <https://wisesight.com/zocialeye/>.
- โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw). (2559, December 27). “ข้อมูลเท็จ” #พรบคอม ฉบับใหม่ สื่อเสียงถูกปิดกั้นการรายงานข่าว แนวโน้มใหม่ที่ไม่สามารถเสียงข้อกล่าวหาได้. Retrieved from [ilaw.ot.th](http://ilaw.ot.th)—“ข้อมูลเท็จ” #พรบคอม ฉบับใหม่ สื่อเสียงถูกปิดกั้นการรายงานข่าว แนวโน้มใหม่ที่ไม่สามารถเสียงข้อกล่าวหาได้ website: [node/4385](http://node/4385).
- ทีนิวส์ (Tnews). (2562, February 4). ฝึจับยึด?...ชาวแปดริ้วโวย! ไม่รู้ชื่อไหนอีเหน โผล่ชื่อกลายเป็นสมาชิกพรรคชื่อดังชงั้น. Retrieved from ทีนิวส์ website: <https://www.tnews.co.th/contents/492366>.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562). ประชาธิปไตยมีขี้เถะ? อดีตผู้สมัคร ส.ส.“อนาคตใหม่” แฉพรรคเลือก ส.ส.หน้าเด็กทั้งที่แพ้โหวตเพราะกลัวเสียหน้า! [MGRONLINE]. Retrieved March 12, 2021, from ผู้จัดการออนไลน์ website: <https://mgronline.com/entertainment/detail/9620000017423>.
- วิรุฬห์วรรณ พัทธกิจทอง. (2560, December 8). Open Data ข้อมูลเปิดแบบไทยๆ เปิดแค่ไหน เปิดเมื่อไหร่ เปิดอย่างไร. Retrieved from <http://www.uddc.net/th/knowledge/open-data-ข้อมูลเปิดแบบไทยๆ-เปิดแค่ไหน-เปิดเมื่อไหร่-เปิดอย่างไร#Xa4H1JMzY1I>.
- สนุกดอทคอม. (2562, August 23). เปิดชื่อโหวตกรรมาธิการฯ หลากหลายทางเพศ ใครหนุนตั้ง-ใครคว่ำ. Retrieved from [www.sanook.com/news](http://www.sanook.com/news) website: <https://www.sanook.com/news/7874562/>.

สมาชิกหมายเลข 5151189. (2562, February 28). สอบถามน้องเปาเซเว่น เรื่องการยกเลิกสมาชิก All Member (กระทู้พันทิป). from Pantip website: <https://pantip.com/topic/38604041>.

สฤณี อาชวานันทกุล. (2557). วิถี “ประชาธิปไตยแบบสิ้นไหน” ของพรรคไพเรตเยอรมัน—ThaiPublica. Retrieved from <https://thaipublica.org/2014/12/pirate-party-germany/>.

อนุชิต งามพัฒนพงศ์ชัย. (2561, November 11). Liquid Democracy ประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ปลอมมาหลอกคุณ. Retrieved from <Http://www.peoplevote.info/> 2018/11/liquid-democracy-ประชาธิปไตยแบบตัวแทน website: <https://www.facebook.com/anuchitvoice/posts/439351753260882>.